

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Росица Ташева, преподавател в Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски”, катедра Нова и съвременна история

за дисертационния труд на Емил Любомиров Доков, докторант към департамент „История”, Магистърски факултет в Нов български университет, на тема:

„РЕСТАВРАЦИЯ И РЕВОЛЮЦИЯ В ИТАЛИЯ: ПОЛИТИКАТА НА СВЕЩЕНИЯ СЪЮЗ И НАЧАЛОТО НА РИСОРДЖИМЕНТО (1815-1830)”

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор”

Емил Доков е насочил вниманието си към една изключително интересна, а в научно отношение много значима тема, която се вписва в обширната проблематика, засягаща епохата на Реставрацията в Европа, настъпила след разгрома на Наполеон и разпадането на неговата империя. Формулираната от докторанта тема предполага да се изследват както спецификите и различните форми и степени на предприетия опит за реставрация на *Стария режим* в отделните италиански държави, така и серия други проблеми, сред които характера на установените политически режими, ролята и влиянието на австрийската власт на полуострова, икономическите и социалните условия в италианските региони, отношението на формиралите се социално-политически групи и течения към установения от европейските Велики сили нов политически и социален ред, формите на съпротива срещу него, влиянието на идеите на консерватизма и либерализма в Италия, процеса на развитие на италианската национална идея и национално движение, либералните революционни вълни от 1820 и 1830 г., и всичко това в контекста на новата насока, която са придобили междудържавните отношения в Европа от 1815 г. нататък. Цялата тази проблематика не е била предмет на специален изследователски интерес от страна на българските историци, а в световната историография, макар и вниманието, което се обръща на италианското Рисорджименто, да е много голямо, авторите показват несъмнена тенденция да привилегирват в своите изследвания по-късните етапи в развитието на италианското националноосвободително и обединително движение. Темата освен това е актуална, защото придобиването на повече знания по посочените проблеми би спомогнало за изграждането на по-добра представа и разбиране и за съвременното развитие на Италия.

Дисертацията е разработена в обем от 368 машинописни страници. Съдържанието включва увод, три глави, разделени на параграфи, заключение, библиография и приложения. В изложението се прилага смесен проблемен и проблемно-хронологичен подход, който съответства на спецификата на третираните въпроси.

В **Увода** авторът е дефинирал целта, която си е поставил в своята дисертация. Малко учудващо е, че тя не е насочена, както читателят би очаквал, към проучване и анализ на реставрационните процеси в Италия и проявленията на Рисорджименто, а към изследване историята на Виенския конгрес от 1814-1815 г. и на Свещения съюз. На с. 8 е посочено: *„Целта на изследването е да се проследи динамиката на преговорите във Виена, да се акцентира върху причините, довели до оформяне на групите между съюзниците на конгреса, и на базата на това да се направи анализ на резултатите от Виенския конгрес; да се проследи значението на всяка от четирите Велики сили победителки – Прусия, Русия, Австрия и Великобритания и да се акцентира върху предпоставките за образуването на Свещения съюз и развитието на основния етап от историята му (1815-1830 г.)*.” Що се отнася до проучването на италианските въпроси, то сякаш е отишло на втори план в научните задачи на Емил Доков, не е формулирано конкретно като цел на изследването, а по-скоро като част от съдържанието на работата: *„Разглежда се отзвукът от решенията на конгреса в Италия ... Проследява се формирането на революционната ситуация през 1820 г. и се прави пълен анализ на революциите от първата и втората революционна вълна”* (с. 8). Така се създава впечатлението за известно разминаване между заявените в заглавието на дисертацията изследователски намерения и формулираните в самия дисертационен труд цели, които са важни, защото именно на тях се подчинява съдържанието на работата.

Уводът съдържа важна историографска част (с. 8-27), в която докторантът представя повече от двадесет автори, работили по историята на Виенския конгрес, Свещения съюз и италианското Рисорджименто. Добре би било в тази част на дисертацията да се разгледат и използваните първични извори, да се анализират и да се очертае значението им за направеното изследване. Списъкът на тези извори е в общата библиография на дисертацията и съдържа архивни документи, документални сборници, периодичен печат и мемоари. В предложения списък на мемоарите обаче са включени някои монографични изследвания, а не мемоарна литература, например: *Коварт, Б. Оливер Кромвелъ. Ростов, 1997; Кондаков, Е. В. Князь А. Н. Голицын: придворный, чиновник, христианин. Санкт-Петербург, 2014; Тарле, Е. Талейран. Москва, 2010;*

Тюлар, Ж. *Наполеон. Миф о спасителе*. Москва, 1996 (с. 329), и др., поради което бих препоръчала този списък да се прецизира.

Общото ми впечатление от дисертацията е, че авторът е потърсил и използвал редица разнообразни документални източници, интересни и оригинални, с които е подкрепил своя наратив. В същото време работата е изградена и върху основата на значителен брой научни публикации. Емил Доков има широка историографска осведоменост, положителен е фактът, че той е използвал научна литература на много езици – най-вече на английски и италиански, но също на български, руски и френски. Приложил е и списък на ползваните от него интернет сайтове и портали.

Първата глава на дисертационния труд, озаглавена „*Политиката на Свещения съюз*”, е обширна, нейният обем (129 с.) е почти равен на другите две глави, взети заедно (131 с.). Тя е изградена от два параграфа „Виенски конгрес – решения” и „Свещеният съюз – същност на легитимизма”, които от своя страна се делят на общо десет подпараграфа. Приложеното детайлно структуриране на разгледаната проблематика разкрива специалния интерес на автора към нея и голямото внимание, което е отделил на разработването ѝ. Докторантът предлага многостранно и изчерпателно проучване на дипломатическата история на Виенския конгрес, коментира най-влиятелните му участници, техните предварителни стремежи и планове, преговорите и споровете, постигнатите договорености и последиците от тях. Изложението продължава със задълбочено изследване за историята на формирането на Свещения съюз, представя неговата идеология и политическа активност. Поставен е акцент върху развитието на консервативната мисъл в епохата най-вече чрез анализ на идеите на Жозеф дьо Местр, откроена и подчертана е също ролята на Метерних за поддържане на установения от Виенските умиротворители ред. Безспорно достойнство на разработката е балансираният подход при представянето на интересите на европейските Велики сили.

В същото време не може да се избегне констатацията, че по-голямата част от разгледаното в първата глава е от полето на общата история на международните отношения и няма пряко отношение към темата на дисертацията. Вероятно колегата Доков е бил воден от идеята да нарисова картината на новия международен ред през 1815 г., за да подготви по такъв начин представянето на Реставрацията в Италия. Замисълът е добър, но е трябвало да бъде реализиран в по-синтезирана форма и най-вече с акцент върху онези решения на Великите сили, които пряко засягат развитието на италианските държави. Имам забележка и по отношение на поставеното заглавие – то не

съответства напълно на съдържанието на главата, защото реално по-малко от 20 страници от текста се отнасят за „политиката на Свещения съюз”.

Втората глава „*Политическата реставрация в Италия*” (67 страници) се състои от три параграфа, от които първият е най-обемист (32 страници). Той също има въвеждащ към темата характер и проблемно и хронологически излиза извън посоченото заглавие. В тази част авторът разглежда френския период в историята на Италия, като поставя акцент върху наложените авторитарни форми на упражняване на властта, несъобразени с местните условия, както по време на „трите революционни години”, така и при управлението на Наполеон и членовете на неговото семейство. Последователно са анализирани различните форми на държавна реорганизация, аргументирано е обяснено защо редица прогресивни реформи, вдъхновени от идеите на Френската революция, не са посрещнати добре от мнозинството италианци, в тази връзка правдиво е представено силното влияние на Католическата църква.

Най-голямо внимание, разбира се, заслужава разработката на втория и третия параграф, защото именно тук докторантът навлиза в същинската проблематика на своята тема – анализира реставрационните процеси в Италия, целите и проявите на италианското национално движение, революционните събития от 1820-1821 г. Особено ценно в неговото изложение е нюансираното представяне на ефектите от Реставрацията в отделните италиански държави. Така например авторът подчертава не само негативните, но и някои положителни резултати от установяването на австрийската власт в Северна Италия, посочва относителната умереност на въведения политически режим в Тоскана и акцентира върху значително по-тежката форма, която приема връщането на Стария режим в Пиемонт. Много положително е и това, че дисертантът се спира не само на политическите аспекти на реставрацията, но засяга и някои нейни икономически и социални последици, което допринася за създаването на по-пълна и вярна картина за Италия в разглеждания период. Твърде кратко обаче е представена реставрацията в Неапол и Сицилия (отделени са ѝ едва няколко реда на с. 217) и липсва текст, който да хвърли светлина за случващото се в някои малки държави под австрийско влияние (например Парма, Лука), както и в обширните папски владения.

В тази част на изложението си дисертантът е предпочел проблемния подход пред хронологичния, което му е позволило да изведе и разработи като самостоятелен проблем този за организацията на карбонарите в Италия. Авторът я изследва подробно – възникване, численост, социален състав, идеология, изтъква ролята ѝ в първата

революционна вълна и най-после, детайлно анализира негативното отношение на папа Пий VII към карбонарите. Малко смущаващо е това, че революцията от 1821 г. в Пиемонт е разгледана преди революцията от 1820 г. в Неапол, а те са последователни проявления на единен революционен процес. Тези две революционни движения авторът представя обстойно, с подробен анализ на техния ход и причините за неуспеха им, като продължава коментара си по тези проблеми дори и в следващата глава. В заглавието на последния параграф на втората глава авторът обещава да запознае читателите и с политическите организации Аделфия и Гуелфия, но ако „Аделфия” все пак е спомената в текста, то името „Гуелфия” срещаме еднократно в заключението на дисертационния труд (на с. 319).

В третата глава на дисертацията *„Европейският политически либерализъм и Италия”* (64 стр.) докторантът най-напред разглежда мерките за укрепване на абсолютистките режими в италианските държави, като се спира по-обстойно на политическите репресии в австрийска Северна Италия, след което пристъпва към изследване на втората революционна вълна от началото на 30-те години на XIX в. в Централна Италия. Неговият исторически разказ е логичен, добре аргументиран, построен върху основата както на значителен брой документи, така и на историографски тези, като в някои случаи Емил Доков се дистанцира от тях и защитава собствена позиция (например подчертава, че десетилетието след 1820 г. е не толкова на „бездействие” или „мрак”, колкото „на интелектуална съпротива” и формиране на национална идеология (с. 243). Авторът предлага и добър сравнителен анализ на двете революционни вълни в Италия, като специално подчертава новите моменти в националното движение от 1830 г.

Добро впечатление оставя също последният параграф на третата глава, в който докторантът проследява теоретичната дискусия в средите на италианските интелектуалци относно движещите сили на националното движение, неговите цели и начините за постигането им. Тук анализът последователно представя възгледите на Буонароти, повлияни от стремежите му към по-справедлив социален ред, идеите на най-ярките представители на течението на италианския романтизъм – патриоти и либерали, „гражданската философия” на Романьози и възжеланията на Мацини за обединена и демократична Италия. Авторът твърди, че „републиканизмът е едно постоянно действащо течение в италианската политическа мисъл” (с. 294), но изследването, което предлага за републиканизма, обособено в самостоятелен подпараграф, е ограничено в

търсене на причините за провала на републиканските експерименти от 90-те години на XVIII в. във Франция и Италия. Струва ми се, че тук по-логично би било, с оглед теоретичната насоченост на параграфа, да се представи доколко и как републиканизмът се проявява като направление в италианската политическа философия, особено в периода 1815-1830 г.

Заключението на дисертацията (25 стр.) съдържа пространно обобщение на основните изводи, направени в изложението, а по някои проблеми допълва текста на дисертацията. Приложенията (12 документа и 4 карти), чиито източници авторът се е постарал прецизно да посочи, са подбрани сполучливо, те илюстрират и улесняват възприемането на текста.

Авторефератът вярно отразява основното съдържание на дисертацията и най-важните ѝ приноси; коректно са посочени и публикациите на автора (6 научни статии), някои от които са непосредствено по темата на дисертацията, а други, макар и да засягат по-широка проблематика, се отнасят за изследвания период.

Научните приноси на дисертацията са значими. Направеното изследване по дисертационната тема е първото в нашата страна и безспорно обогатява българската историография. Събрана, обработена и систематизирана е голяма по обем разностранна информация, която е дала възможност за подробно разглеждане на третираните в дисертацията въпроси. Докторантът е предложил свои интерпретации и анализи върху основата както на документални свидетелства, така и на постиженията на голям кръг утвърдени историци. Специално внимание заслужават неговите проучвания за организацията на карбонарите, за позицията и влиянието на католическата църква, за „муниципализма” в Италия, както и за италианските революции, представени като проявление на либералното революционно движение в Европа, но с определени специфики. Личи доброто познаване на обширна научна литература по третираните проблеми, при това Емил Доков се отнася критично към авторите, с които работи, ясно откроява своята изследователска позиция, което също формира един от важните научни приноси на дисертационния труд.

Основната ми критична бележка по изследването се отнася за вече споменатото включване на твърде пространни части в текста, които са въвн от формулираната тема на дисертацията. Това е довело до известно разконцентриране на фокуса в разработката и бих препоръчала на младият изследовател историк да го избягва в бъдещата си работа. Неубедително звучат някои общи твърдения, без посочване на конкретни автори и

научни съчинения, относно постиженията на българската историография по третирани в дисертацията проблеми. Те навеждат читателя на мисълта, че българските историци не познават схващанията на Пол Шрьодер (Автореферат, с. 9), не правят разлика между Четворния съюз и Свещения съюз (Дисертация, с. 12, Автореферат, с. 11), смесват Наполеон и Френската революция (Автореферат, с. 9) и други подобни. Основателността на тези твърдения и оценки се нуждае от аргументация. В тази връзка бих поставила въпроса защо в дисертацията никъде не се цитират изследванията на проф. Борислав Гаврилов, проф. Христо Глушков, на младия историк д-р Любомир Кръстев, които са сред утвърдените у нас и получили международно признание учени.

Наред с това към дисертацията могат да се отправят бележки и препоръки от техническо естество. Те засягат най-вече необходимостта от прецизиране както на източниците в библиографията, така и на целия текст с цел изчистване на печатни, граматични и стилни грешки, на някои фактологични грешки и неточности (напр. на с. 7 „абдикацията на Наполеон на 2 април 1814 г.”; на с. 9 „Представител на второто съсловие в Генералните щати дьо Прад...”; на с. 160 “*Journal de debats*”; на с. 334 “*Blush, F. Le Bonapartisme aux origins de la droit autoriter*” и др.), привеждане на заглавията и страниците в Съдържанието в съответствие с тези в дисертационния труд.

Заклучение

Посочените слабости в дисертацията в никакъв случай не могат да омаловажат положителните качества на осъществената научна разработка, постиженията и приносите на автора. Докторантът по категоричен начин демонстрира умения за самостоятелно провеждане на научно изследване с постигане на важни резултати. Неговият дисертационен труд разкрива способности за аналитична и критична работа с изворите и историографията, за формулиране на собствени тези и аргументи, за придобити професионални умения. На това основание ще гласувам ЗА присъждане на образователната и научна степен „Доктор” на Емил Любомиров Доков.

София
12.04.2019

Подпис:.....
(доц. д-р Росица Ташева)